

AİLE İÇİNDE KADINA YÖNELEN ŞİDDET

The Violence Directed Towards the Woman in Family

Şükran DANIK

SHU. Kadının Statüsü ve Sorunları Genel
Müdürlüğü Şube Müdürü

Yazının Geldiği Gün: 10.09.1999

ÖZET

Saldırganlığın bir biçimi olarak tanımlanan şiddet, toplumsal yaşamın her boyutunda olduğu gibi, aile içinde de bir birey olarak daha çok kadınları etkilemektedir. Birlikte yaşanan kadının çeşitli yöntemlerle bilerek/bilmeyerek, isteyerek/istemiyerek, aralıklı/aralıksız olarak zarara uğratıldığı ve yaygın olarak fiziksel, cinsel, psikolojik, ekonomik ve sözel şekillerde görülen şiddet sonucunda, fiziksel ve ruhsal zarara uğrayan

kadınlar, değişik biçimlerde tepkiler vermektedirler. Bunlar arasında kadının suça yönelmesi, içe kapanıklık, intihar girişimi, negatif duygular ve güvensizlik sayılabilir. Ne yazık ki, henüz ülkemizde yasal açıdan sorunu çözücü yeterli önlemler alınmadığı gibi, destek hizmetleri de istenilen düzeyde değildir.

Anahtar Sözcükler: Aile, kadın, şiddet

SUMMARY

The violence, defined as a type of aggression, effects mostly woman in the family as an individual, just as the case in every dimension of the social life. The woman gives different reactions when being extensively exposed to physical, sexual, psychological, economical and verbal aggression, by the person she lives, with different methods made intentionally/unintentionally, consciously/unconsciously, sometimes/always, giving physical and psychological harm to her. Among these reactions; woman tends to commit offences, tries to commit suicide, turns to her inner world, carries negative feelings and distrust. Unfortunately, there are not enough measures taken in our country to solve the problem legally and also the supportive services are not yet at a good level.

Key words: Family, woman, violence

I. GİRİŞ^(*)

Latince Violentia (sert ya da acımasız kişilik, güç) kelimesinden gelen şiddet, güç kullanılarak vurma ve kötü davranma eylemi olarak tanımlansa da; genel anlamıyla şiddet, huzur karşıtı olup, onu bozan veya

(*) AAK: Aile Araştırma Kurumu; DPT: Devlet Planlama Teşkilatı; KSSGM: Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü

tartışmaya açan eylemler bütünü (Michaud, 1995, 5-6) olarak, fiziksel olduğu kadar fiziksel olmayan kimi davranışları da içeren, sonucunda, fiziksel ve ruhsal acı ve zarar veren saldırgan eylemlerdir. Ancak atılgan, zorlayıcı ve tecavüzkar davranışların bütünü olarak "saldırganlık" kavramı ile "şiddet" kavramını da, birbiri ile ne kadar aynı gibi görünse de birbirinden ayırmakta yarar görülmektedir. Saldırganlık gizli ya da açık saldırıları, egemenlik sağlamaya yönelik davranışları olduğu kadar, iğneleyici sözleri, bir işi başarmak veya bir görevin üstesinden gelmek için güçlülük taslayıcı, iddiacı davranışları da içermektedir. Şiddet ise saldırganlığın bir biçimidir. Başka bir deyişle yıkıcı ve yok edici saldırganlıktır (Arıkan, 1987, 75).

Bu bütün içinde şiddet, bireylere yönlendiğinde kuşkusuz en çok zarar gören kitle çocuklar ve kadınlar olmaktadır ki, Pekin'de yapılan Dördüncü Dünya Kadın Konferansı sonucunda yayınlanan Eylem Platformu ve Pekin Deklarasyonu'nda kadına yönelik şiddet, "dayak dahil aile içinde meydana gelen fiziksel, cinsel ve psikolojik şiddet, evdeki kız çocuklarının cinsel istismarı, çeyizle bağlantılı şiddet, evlilikte tecavüz, kadınların zararına olan kadın sünneti ve diğer geleneksel uygulamalar, nikah dışı şiddet ve istismarla bağlantılı şiddet; tecavüz, cinsel taciz, işyerinde, eğitim kurumlarında ve başka yerlerde sarkıntılık ve cinsel zorlama dahil toplum içinde meydana gelen fiziksel, cinsel ve psikolojik şiddet, kadınların alınıp satılması ve fahişeliğe zorlanması; nerede olursa olsun, devlet (ler)'in yürüttüğü veya göz yumduğu fiziksel, cinsel ve psikolojik şiddet; (...)

silahlı çatışma durumlarında kadının insan haklarının ihlal edilmesi, özellikle cinayet, sistematik tecavüz, cinsel kölelik ve gebeliğe zorlama; (...) zorla kısırlaştırma ve düşüğe zorlama, kontraseptiflerin zorla/baskıyla uygulanması, kız bebeklerinin öldürülmesi ve doğum öncesi cinsiyet seçimi (...)" olarak tanımlanarak (KSSGM, 1996, 86-87), ciddi ve önlenmesi gereken bir sorun şeklinde ele alınmıştır.

Kadına yönelik şiddet sosyal sınıfa, kültüre ve gelir durumuna göre değişiklikler göstermekle birlikte, gelişmiş ya da gelişmekte olan tüm toplumlarda değişik oranlarda da olsa kendini göstermektedir. Ayrıca hangi ülkede yaşanırsa yaşansın, kadına yönelik şiddet birey ve toplum sağlığı açısından çok önemli bir sorundur. Her ne kadar aile, toplumsal organizasyonun en küçük ve en temel bir kurumu olarak kabul edilse de, kadına yönelik şiddetin aile içine yansımaları, toplumsal alandan ayrılarak farklı bir çerçevede incelenmektedir. Çünkü, aile özel alan olarak kabul edilmiş ve bu yüzden alana müdahale neredeyse tabu haline gelmiştir.

Kadınlar, genellikle, tehlikelerle dolu olduğu söylenen kamusal alandan çok, özel alanda şiddete uğramaktadır. Kadınların büyük kısmının güvenli mekanlar olarak bilinen aile içinde şiddete uğraması, aile içinde yaşanan şiddet biçimlerinin ve nedenlerinin kadın üzerinde yarattığı sonuçlar, erkek egemen toplum yapısının sürmesinde etkili olan yasaların ele alınmasında etkili olmuştur. Yapılan bu çalışmada hedeflenen, aile içinde kadına yönelen şiddetin küçük bir portresini ortaya koymaktır.

II. AİLE İÇİNDE KADINA YÖNELEN ŞİDDET

Birlikte yaşanılan kadının kişiliğinin, birlikte yaşadığı erkek tarafından çeşitli yöntemlerle ya da çeşitlilik içinde; bilerek/bilmeyerek, isteyerek/istemiyerek, aralıklı/aralıksız olarak zarara uğratılması olarak tanımlayabileceğimiz, aile içinde kadına yönelik şiddetin amacı, genel olarak kadının davranışlarını korkuya ve baskıya dayalı olarak kontrol altına almak (Aktaş, 1997, 5), yapmak istemediği davranış biçimlerini yaptırmak, yapmak istediğini ise yaptırmamak (Işık, 1995, 23), cinsiyet ilişkilerini zorunlu ve sürekli duruma getirmek (İlkkaracan, Gülçür, 1996, 22) olarak özetlenebilir.

Önce şu saptamayı yapmak zorundayız. Kadınların toplum içinde yasal, sosyal, politik ve ekonomik eşitliklerini sağlama fırsatlarını sınırlayan ve azaltan "aile içinde kadına yönelik şiddet" toplumun erkek egemen yapısından kaynaklanmaktadır. Erkek egemen siyasal, toplumsal ve ekonomik yapılar, aile içi şiddeti beslemekte ve kadınlara şiddetten korunma, kurtulma yollarını kapatmakta önemli rol oynamaktadır. Dolayısıyla, aile içi şiddeti üreten dinamikler, yalnızca aile içindeki ilişkilerden değil, toplumsal yapı içerisinde kadını ayrımcılığa uğratan ve onu erkeğe bağımlı kılan mekanizmalardan kaynaklanmaktadır. Erkeğin, yasalardan ve toplumun ataerkil yapısından kaynaklanan kadına göre üstün konumu, kadının erkeğe hizmet etmesinin ve erkeğin aile içi kararlarda kadından daha fazla söz sahibi olmasının "doğal" görünmesi de, şiddeti besleyen diğer bir faktördür (İlkkaracan, Gülçür, 1996, 25).

Aile içinde kadına uygulanan şiddetin toplum tarafından normal davranış olarak algılanmasından dolayı kadın, şiddeti olağanlaştırarak aile yaşamını sürdürmektedir. Bu nedenle yapılan kimi araştırmalardaki^(*) yüzdeler dilimlerde, belli bir oranda artış düşünülmelidir. Özellikle bu

(*)Konuya ilişkin araştırma ve sonuçları için bkz. Yasemin GÜNAY ve ark. "Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Olguları: Adli Tıp Uygulaması Çerçevesinde Bir Değerlendirme", *Adli Tıp Dergisi* S. 12, İstanbul, 1996, s. 69-79; Tülin Günşen İÇLİ, "Aile İçi Şiddet: Ankara-İstanbul ve İzmir örneği", *Hacettepe Üniversitesi Ed. Fak. Dergisi* 11/1-2, Ankara, 1994, s. 7-20; AAK, *Aile İçi Şiddetin Sebep ve Sonuçları*, Ankara, 1995; Leyla GÜLÇÜR, "Aile İçinde Kadına Uygulanan Şiddet: Ankara Araştırması", *Sıcak Yuva Masalı Aile İçi Şiddet ve Cinsel Taciz* (Haz. P. İlkkaracan, L. Gülçür, C. Arın), İstanbul, 1996, s. 40-55; Pınar İLKKARACAN, "Türkiye'den Almanya'ya Göç Etmiş Kadınların Aile İçi Yaşamı ve Aile İçi Şiddet Almanya Araştırması", *Sıcak Yuva Masalı Aile İçi Şiddet ve Cinsel Taciz* (Haz. P. İlkkaracan, L. Gülçür, C. Arın), İstanbul, 1996, s. 56-78; Feyza TANTEKİN, "Aile İçi Şiddete İlişkin Bir Çalışma ve Konuya Sosyolojik Açıdan Bakış", *Şiddete Karşı Somut Bir Adım: Ankara Gecekondularında Kadımlarla Ortak Bir Çalışma*, Ankara, 1995, s. 37-44; Tülin Günşen İÇLİ vd. *Ailede Kadına Karşı Şiddet ve Kadın Suçluluğu*, Ankara, 1995; Meziyet ARI ve ark. "Aile İçi İlişkilerde Şiddet" *Aile Kurultayı Değişim Sürecinde Aile: Toplumsal Katılım ve Demokratik Değerler I*, Ankara, 1995, s. 300-312; Sibel KALAYCIOĞLU-Helga Rittersberg TILIÇ, "Aile Bireyleri Arasında Şiddet İçeren Davranışlar Ankara'dan Bir Örneklem" *Aile Kurultayı Değişim Sürecinde Aile: Toplumsal Katılım ve Demokratik Değerler I*, Ankara, 1995, s. 313-324; Ayşe Karaduman TAŞ ve ark. *1990'lı Yıllarda Türkiye'de Kadın*, Ankara, 1996.

anlamda belirginleşen "kol kırılır yen içinde kalır" gibi söylemler, gizli bir tehdit biçimini oluşturmaktadır. Bununla birlikte, şiddete uğrayan kadının uğradığı şiddeti ifade etme yol ve yöntemlerini bilememesi, geleceğinden kaygı duyması, toplumsal, ekonomik ve hukuksal alanda yeterli ve gerekli düzenlemelerin yapılmamış olması da şiddet döngüsünü pekiştirmektedir.

Bu şiddet döngüsü içinde kadınların karşılaştıkları şiddet biçimlerine bakıldığında; "fiziksel", "cinsel" ve "psikolojik" olarak ele alınan (Aktaş, 1997, 5-6; Kalan, 1998, 42) kadına yönelik şiddet türlerine, zamanla "ekonomik şiddet" türü eklenmiş olup (Işık, 1995, 23), özellikle son yıllarda "sözel şiddet" türü de tartışmaya açılmıştır (AAK, 1995, 140).

En yoğun biçimini "sözel şiddet" olarak gördüğümüz kadına yönelik şiddetin bu türünde, kadına yönelik her türlü hakaret ve aşağılama davranışlarını saymak mümkündür. Bu hakaretler ev içinde ya da kalabalık bir çevrede de uygulanmaktadır. Nedeni ne olursa olsun, kadına yönelen küfür, hakaret ve aşağılayıcı sözler, kadının öz benliğinde yaralanmalara neden olmaktadır.

Kadına yönelik şiddetin en yoğun yaşanış biçimlerinden olan "fiziksel şiddet" ise, çok daha belirgin ve kalıcı izler bıraktığından, en çok dikkati çeken ve üzerinde konuşulan bir şiddet türüdür^(*). Tekme, tokat, yumruklama, sert bir cisimle vurma, a-

teşli-kesici ve delici bir aletle yaralama, saç çekme, kezzap/sıcak su gibi yakıcı sıvılarla saldırma gibi şekillerde görülebilen fiziksel şiddet, uygulayıcı tarafından uygulanan kişiye verilen acı ve gözle görülür kalıcı/geçici izler bırakır. Kimi zaman, fiziksel şiddetin sonucu ölüme kadar gidebilmekte ya da çok ağır fiziksel sakatlıklar bırakabilmektedir.

Zaman zaman "duygusal şiddet" olarak da tanımlanan "psikolojik şiddet", genel olarak tehdit unsurunu içerse de, kimi araştırmacılar tarafından sözel şiddetle birlikte ele alınmaktadır (Aktaş, 1997; Işık, 1995; İlkkaracan, Gülçür, 1996). Daha çok boşanma, ortada kalma, kuma getirme, çocuğu göstermeme gibi tehdit sonucu kurulan baskının sonucu oluşan psikolojik şiddet; sözel şiddette olduğu gibi, kadının özbenliğinde örselenmeler ve duygusal dalgalanmalar oluşturarak ciddi sorunlara yol açmaktadır.

Kadının parasını, malını (mal varlığını), ziynet eşyalarını elinden alma ya da kişisel zevk, beğeni ve ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik paranın verilmemesi ya da, belli çıkarlar doğrultusunda verilmeye çalışılması sonucu oluşan "ekonomik şiddet" kadın üzerinde bir baskı ve denetim aracı olarak kullanılmaktadır.

Genellikle kadının hoşlanmadığı hareket, sözle taciz ve dokunmakla başlayan (Aktaş, 1997, 5), kadının istemediği zamanda ve biçimde cinsel ilişkiye zorlama, aldatma, başkalarıyla ilişkiye zorlama, doğurmayaya ya da doğurmamaya zorlama olarak görülebilen "cinsel şiddet"^(**) ise;

(*)Bu noktada zaman zaman kadın örgütlenmelerinin düzenlediği "dayağa hayır" kampanya ve yürüyüşlerin, neden "şiddete hayır" gibi bir genelleme altına alınmadığı da sorgulanmalıdır.

(**) Cinsel şiddetin değişik yönleri ve ayrıntılı bilgi için bkz. Esin ÖZBEY, "Bir Şiddet

erkeğin kadını denetleme ve iktidar olma arzusu, kadının cinsel ritüeldeki rolünü oynamaması ve erkeğin bu rolü zorla kabul ettirmesi sonucu oluştuğu (Godenzi, 1992, 87) şeklinde sunulsa da, ülkemizde erkeğe verilen/sunulan bu iktidar, kolay kolay kadınlar tarafından yıkılabilen bir davranış olmadığından, genellikle sadece erkeğin istediği/hazır olduğu durumlarda ve kolayca uygulanabilen bir davranış şeklidir. Bu nedenledir ki, yapılan bir araştırmaya göre (AAK, 1995, 140) kadına yönelik şiddetin en az görüldüğü (ya da söylendiği) bir şiddet türüdür.

Uygulanan tüm bu şiddet türlerinin nedeni olarak, çeşitli dönemlerde yapılan araştırmalara göre; erkeğin şiddeti, kurullarla belirlenmiş olan aile düzeninin yaşatılmasını kendi kişisel/psikolojik denge ve bütünlüğünün korunmasında temel bir kaynak olarak kullanma eğilimi (kadının geç kalkması, yemeği zamanında yapmaması vb.); geleneksel kültürü özümsemiş olan erkeğin, kadının erkeğe oranla değersizliğine inması; evin dışında yaşanan sorunlardan (işten atılma, geçim sıkıntısı, amirinden azar işitme vb) kaynakla-

nan baskı, gerilim, çaresizlik, güçsüzlük, öfke, vb yıpratıcı etkileri aile ilişkisi içinde nötralize etme istek ve eğilimi; aşırı alkol tüketimi sonucu yaşanan, alkolün şiddeti tetiklemesi; kadının savunduğu ve inandığı dini ya da siyasal düşüncelerinden taviz vermemesi; erkeğin kadına şiddet uygulamaya hakkı olduğuna inması; kadının eşini aldatması (evlilik dışı ilişki); kadının güzel ve çekici olması nedeniyle erkeğin kendini ezik görüp, eşinin kendisini aldatabileceğini düşünmesi; kadının makyaj yapması, değişik kıyafetler giyme ya da çalışmayı istemesi; eğitimini devam ettirme isteği (Aziz ve ark. 1994, 32-33; AAK, 1995, 152-155) gibi nedenler sayılmaktadır.

Özel bir neden olarak belirlenen, kadının şiddetle karşılaştığında onunla baş edememesi ve ondan kaçma becerisinin olmaması, yani kadının çaresizliğinin erkeğin uyguladığı şiddete katkısının bulunması görüşünü de (İçli, Öğün, Özcan, 1995, 17) eklediğimizde, genel olarak kadına yönelik şiddetin kaynağını toplumun erkek egemen yapısı (gelenek, eğitim, siyasal yapı, hukuksal yapı vb) belirlemekte ve devam ettirmektedir. Katı geleneksel yapının belirlediği kurullar ve onu destekleyen toplumsal yapılanmalar, kadını ve erkeği bu konuda eğitmediği gibi, çeşitli atasözleri ve deyimlerle (*) destekleyerek, erkek iktidarını pekiştirmektedir.

Yeterli kanıt gösterilmezse de, kadına yönelik şiddetin nedenlerinden

Eylemi olarak "ırza geçme" suçu: Bir Dava ve Bir Değerlendirme", **Hukuk ve Kadın Hakları**, Ankara, (Basım yılı belli değil), s. 30-34; Rosalind WISEMAND, **Cinsel Şiddetle Tecavüze Karşı Kendimizi Savunurken** (Çev. L. Akalın), İstanbul, 1996; Diana SCULLY, **Tecavüz Cinsel Şiddeti Anlamak** (Çev. Ş. Tekeli, L. Aytek), İstanbul, 1994; Alberto GODENZİ, **Cinsel Şiddet Yaşayanların Yaşatanların Anlatımlarıyla**, (Çev. S. Kurucan Coşar, Y. Coşar), İstanbul, 1992; Lynce SEGAL, **Gelecek Kadın mı?** (Çev. S. Öncü), İstanbul, 1990

(*)"Kadının sırtından sopayı, karnından sıpayı eksik etme", "kol kırılır yen içinde kalır", "kızını dövmeven dizini döver", "saçı uzun aklı kısa", "elinin hamuruyla erkek işine karışma" vb.

biri olarak gösterilen ve şiddetin genetik olarak nesilden nesile aktarıldığına ilişkin "genetik faktörler" tezi, şiddetin bu durumda neden sadece kadına ya da çocuğa yöneldiği sorusuna yanıt vermemektedir. Bunun yanı sıra şiddetin yaşandığı aile içi davranışların, çocukları gelecekteki rollerine hazırladığı, aile bireylerinin daha çok birlikte olmaları ve ortak paydalarının çokluğu, aile içi çatışmaları arttırdığı, birbirleri üzerinde söz sahibi oldukları, duygu ve düşüncelerine müdahale edebilecekleri düşüncesi, aile üyeliğinin gönüllülük esasına dayalı olmaması ve bunun aile bireylerince bilinmesi gibi nedenler de, aile içi çatışmaların ve kadına ya da çocuğa yönelik şiddetin nedenleri arasında sayılmaktadır (İçli, 1994, 9-12).

Genellikle şiddetin kadın üzerinde yarattığı sonuçlar "fiziksel" ya da "duygusal" olarak açıklanmaktadır. Morartı, şişme, yaralanma, kırık, çıkık, düşük, şuur kaybı vb. olarak açıklanan fiziksel sonuçlara karşılık; duygusal sonuçlar pasif tepkiler (üzülme, kırgınlık), psikolojik etkiler (kötü hissetme, eziklik), şiddetli psikolojik etkiler (sinir ve moral bozukluğu, bunalım, intihar teşebbüsü), negatif duygular (kızgınlık, herkesten ve her şeyden nefret etme ve tikslenme) ve öze yönelik tehdit duygusu (kocadan korkmak) şeklinde ortaya çıkmaktadır (AAK, 1995, 144-146).

Yaşanan bu olumsuzluklara karşı en köklü çözüm yolu, evliliği bitirme (boşanma) olarak görülse de, gelenekçi toplumsal yapı ve diğer bir takım etkiler nedeniyle (tehdit, ekonomik bağımlılık, çocuk vb) bu çözüm yoluna sıklıkla başvurulma-

maktadır. Özellikle geleneksel yapının egemen olduğu evliliklerde, şiddete uğrayan kadının istemediği halde evliliğini devam ettirmesinin temelinde, toplumsal değer sisteminin bazı öğeleri (geleneksel kadınlık rolü, evin ve evliliğin mahremiyeti, çocuğun iki ebeveynli büyümesi gerekliliği düşüncesi, kadının kendini suçlaması), toplum kaynaklarıyla ilgili yetersizlikler ve darboğazlar, şiddete uğrayan kadının psikolojik durumu (korku, utanma, izole olma, çaresizlik, suçluluk duygusunun içselleşmesi vb) gibi nedenler (Aktaş, 1997, 9-25) ile, kadının "dul" imajını ve erkeğin vereceği "kötü kadın" imajından çekinmesi ve ekonomik özgürlüğün olmaması gibi nedenler bulunmaktadır.

Özellikle belirli kesimlerde "gelinlikle girilen evden kefenle çıkılır", "ayrılmak bana yakışmaz", "bizde kadının yeri erkeğinin yanındadır" gibi şiddetin korku ve çaresizlik nedeni ile kabullenilmesi ve "bu kadarcık dayağı herkes yiyor", "karı-koca arasında önemli değil", "o benim kocam döver de sever de" gibi söylemlerle şiddetin meşrulaştırılmış olması, evliliğin devamını sağladığı gibi, şiddeti de koruyan ve belli anlamda teşvik eden bir eyleme dönüştürmektedir.

Şiddet ya da şiddet teşebbüsleri karşısında genelde kadının pasif kaldığı düşünülse de, suçlu kadınlar üzerinde yapılan bir araştırmada; suç işleme nedenleri arasında "namus" ile "kötü muamele"nin ilk sıralarda yer alması ve suçun yöneldiği kişilerin ise genellikle çocuk, eş, sevgili ve yakın arkadaş gibi yakın kişiler olması (İl, 1990, 31-46, 95); kadının, uğradığı şiddet karşısında şiddet uygulayanı yine şiddetle ce-

zalandırma yoluna gidebileceğini de göstermektedir.

Erkek egemen toplumun kadına biçtiği roller, yasal düzenlemelerde yansımıştır. Bu rollere uygun düzenlemelere "Medeni Kanun" ve "Türk Ceza Kanunu"nda sıkça rastlanmaktadır. Söz konusu yasalarda yer alıp, ayrımcılık içeren ve Anayasanın eşitlik ilkesine de aykırı olan bu maddeler, özellikle aile içinde kadına yönelik şiddeti destekler niteliktedir.

Ülkemizde kadınlar her yerde olduğu gibi, hukuksal düzenlemelerdeki cinsiyetçi yaklaşımlar nedeniyle de şiddete uğramaktan yeterince korunamamaktadırlar. Kadınlara yönelik en kapsamlı düzenlemenin yapıldığı Türk Medeni Kanunu'nun kadına yaklaşımı, erkeği baskın ve üstün bir konumda tutmaktadır. Özellikle, evli kadının birey olma hakkını ve karar vericiliğini büyük ölçüde sınırlayan bu yaklaşım, kadının ikincil statüde bulunmasının temel hukuksal dayanağıdır (DPT, 1994, 97; KSSGM, 1994, 38). Başka bir deyimle, Türk Medeni Kanunu tamamen erkek/koca egemenliğine dayanan bir sistem getirerek, kadını kocanın egemenliği altına sokmuştur. Örneğin 152. madde "koca evin reisidir, evin geçimi ve evi geçindirmek kocaya aittir", 153. madde "kadın kocasının yardımcısıdır, ev işlerinden kadın sorumludur", 154. madde "evlilik birliğini koca temsil eder", 169. madde "kadının kocasının menfatine yönelik üçüncü şahıslarla yapmış olduğu işlemlerin (borçlanma) geçerli olabilmesi için söz konusu işlemin sulh hakimince tasdik edilmedikçe, geçerli değildir" denmektedir. Ayrımcılık içeren ve Anayasanın eşitlik ilke-

sine aykırı olan bu örnekleri daha da çoğaltmak mümkündür. Verilen örneklerde de görüldüğü gibi, erkek egemenliği yasal güvence altına alınmıştır. Bu yasal güvence, erkeğe kadın üzerinde tasarruf hakkı sağlamak ve erkekten kadına yönelen şiddeti de adeta haklı kılmaktadır.

Türk Medeni Kanunu'ndaki bu cinsiyetçi yaklaşım, kadına yönelik şiddetle ilgili suçlarda da kendini göstermektedir. Bu bağlamda Türk Ceza Kanunu'nun kadına yönelik şiddete yaklaşımında da durum çok farklı değildir. Türk Ceza Kanunu'nda cinsel saldırı suçları "Adabı Umumiye ve Nizamı Aleyhine Cürümler" (Genel Adaba ve Aile Düzenine Karşı Suçlar) başlığını taşıyan 8. bölümde (414-424. maddeler) yer almaktadır. Kadınlara karşı sıklıkla başvuru olan cinsel şiddet, Türk Ceza Kanunu'nda ırza geçme, ırza tasaddi suçları olarak yaş esaslı da dikkate alınarak ayrı ayrı düzenlenmiştir. Irza geçme (tecavüz) suçu, yasada sanığın cinsel organının mağdurun cinsel organına ya da anüsüne girmesi, yani yasanın deyişiyle "duhul" olması ile tanımlanmakta, aksi durumda yapılan eylem tecavüz suçunu oluşturmamakta, "ırza tasaddi" derecesinde kalmakta ve daha az cezayı öngörmektedir^(*).

(*)Irza geçme suçlarını düzenleyen 414-416 nci maddelerde, mağdurun yaşının 15'den büyük ve küçük olması halleri, birbirinden ayrılarak düzenlenmiştir. "15 yaşını bitiren bir kimsenin cebir ve şiddet veya tehdit kullanmak suretiyle ırzına geçilirse" şeklinde tanımlanan suç, 15 yaş altı için cebir, şiddet ve tehdit kelimeleri kullanılmadan "her kim 15 yaşını bitirmeyen bir küçüğün ırzına geçerse" şeklinde tanımlanmış ancak, şiddet kullanımı ile suçun işlenmesi duru-

Yine toplumumuzda çok yaygın olduğu gözlemlerle bilinen; ancak gizlilik oranının yüksek olduğu için sınırlı sayıda bilinen "ensest" ilişki, Türk Ceza Kanunu'nda ayrı bir madde olarak ele alınmamış, sadece 417. maddesinde ırza geçme suçu için ağırlaştırıcı bir neden olarak görülmüştür.

Evlenme vaadiyle kızlık bozma, 423. maddeye göre suç olarak ele alınmışsa da; sanığa verilen ceza, olay mağduru ile evlenme durumunda ertelenerek, evlendikten sonra da beşinci yılın sonunda boşanma olmazsa ortadan kalkarak, dava düşmektedir. Alıkoyma ya da kaçırma suçlarında öngörülen ceza ise, kadının evli-bekar olmasına göre de değişmektedir. Evli kadının kaçırılması veya tecavüze uğraması evli olmayan kadınlara göre daha ağır cezayı gerektirmektedir⁽⁴⁾. Suçun evli kadınlara karşı işlenmiş olması cezayı ağırlaştırıcı neden olarak kabul edilmesi, kadından çok kocasının haklarının ihlal edildiği, kocanın "şere" ve "haysiyeti" ile oynandığı anlayışının bir ürünüdür.

Kaçırma eyleminin evlenme amacıyla yapılması halinde, 433. maddeye dayanılarak kaçırılan kadının iradesine bakılmaksızın cezada indirim yapılırken, 434. maddeye göre

mundaki, uygulanan şiddet suçu ağırlaştırıcı neden kabul edilmiştir. Oysa aynı durum 15 yaş üstü içinde geçerli olmalıyken; cebir, şiddet ve tehdit sadece suç unsuru olarak kabul edilmektedir.

⁽⁴⁾ Bkz. Türk Ceza Kanunu madde 429; Kaçırılan, alıkonan, tecavüz edilen kadın evli ise ceza 7 yıldan başlayan hapis cezası ile cezalandırılmakta iken, aynı ceza kadının bekar olması durumunda 3 yıldan başlamaktadır.

birden fazla sanığın cinsel saldırısı sonucu oluşan suç durumunda, sanıklardan biri mağdure ile evlenirse, suçu işleyen diğer sanıkların da suçu ertelenmekte, daha öncede belirtildiği gibi 5 yılın sonunda boşanma olmazsa ceza kalktığı gibi dava da düşmektedir.

478. maddede ise, aile efradına (üyelerine) kötü muamelenin (davranışın) karı-koca arasında olması durumunda; yasal takibi, icrayı zarar görenin şikayetine bırakılmaktadır. Ancak, aile üyelerine kötü davranmanın şikayete bağlı olmadığı durum, 10 gün ve üstünde rapor alınmış olması durumunda, yani ağır hapis gerektiren suçlarda söz konusudur.

Görüldüğü gibi Türk Ceza Kanunu'nda "Ailede kadına yönelik şiddet" ile ilgili özel bir hüküm bulunmamaktadır. Aynı şekilde aile içinde yaygın bir uygulama alanı bulan "evlilik içi tecavüz" yasada suç olarak yer almamaktadır. Söz konusu yasada doğrudan insan bedeni ve onuruna yönelik kişi hak ve özgürlüklerini ihlal eden "ırza geçme", "ırza tasaddi", "kızlık bozma" ve "kız/kadın kaçırma" suçları "Hürriyet Aleyhine İşlenen Cürümler" başlığı altında yer alması gerekirken, "Genel Adap ve Aile Düzenine Karşı Cürümler" başlığı altında yer almaktadır. Bu da göstermektedir ki, insan haklarının korunmasını merkez alan ve esas olarak "bireyi" koruyan bir anlayışı yansıtmamaktadır. Böylece Anayasamızın 12. maddesinde ele alınan "kişiye bağlı devredilemez, dokunulmaz, vazgeçilmez temel hak ve özgürlüklere sahip olma hakkı" uygulamada bireyden önce toplumun ve ailenin çıkarlarını korumaya dönüşmüştür.

1998 yılında çıkmış olan "Ailenin Korunmasına Dair Kanun"^(*), aile içi şiddeti önlenmek amacıyla gütmekte olup, "eşlerden birinin veya çocukların veya aynı çatı altında yaşayan diğer aile bireylerinden birinin aile içinde şiddete maruz kaldığını kendisinin veya bir başkasının bildirmesi" ile yasal süreç başlamakta ve şiddet uygulayan hakkında, sorunun kapsamı dikkate alınarak çeşitli koruma tedbirleri öngörülmektedir. Söz konusu tedbirlere uyulmaması halinde ise üç aydan altı aya kadar değişen hapis cezası verilmektedir.

III. SONUÇ

Kadına yönelik şiddet ve özellikle de aile içinde kadına yönelik şiddet konusunda, ülkemiz henüz işin çok başındadır. 1980'lerde etkin olan kadın hareketinin etkisiyle, kamuoyunun gündeme girip tartışılmaya başlanan kadına yönelik şiddet konusu, ilerleyen yıllarda yapılan araştırmalarda da görünür kılınmıştır. Ülke genelinde bu konuya ilişkin kapsamlı bir araştırma yapılmamakla birlikte, yapılan kimi küçük ölçekli araştırmalarda da durumun ciddiyetini ve önemini görmek mümkündür. Örneğin 1070 evli kadınla ve 351 suçlu kadın üzerinde yapılan bir araştırmada kadınların %21.2'si, suçlu kadınların %63.9'u şiddete uğradıklarını ifade etmiştir. Kendisi şiddete uğradıktan sonra çocuklarına karşı şiddete başvuranların oranı ise %47.6'dır. Eşinin şiddete başvurmamasında kendini sorumlu görenlerin oranı suçlu grupta %52.5, diğer grupta ise bu oran %69.9'dur (İçli,

Öğün, Özcan, 1995, 89-92). Yapılan bir başka çalışmada, 796 kadını kapsayan ve şiddet konusunda verilen bir eğitim programından sonra, bunlar arasından 609 kadın üzerinde yapılan araştırmaya göre; kadınlardan yalnızca %3'ü eşinden şiddet görmediğini belirtmiştir. Diğer bir deyişle kadınların %97'si eşinden bazen ya da sıklıkla şiddet gördüğünü ifade etmiştir (Tantekin, 1995, 39-40). Bu örneklerden görüleceği gibi, ülkemizde kadına uygulanan şiddet çok yaygın ve yaşamın olağan bir parçası olarak görülmektedir.

Kadın haklarının, evrensel insan haklarının ayrılmaz bir parçası olduğunu kabul eden ve ülkemizin de 1985 tarihinde onaylayarak taraf olduğu, "Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi" ile 1995 yılında 4. Dünya Kadın Konferansında hiç çekince koymadan kabul etmiş bulunduğu, "Eylem Platformu ve Pekin Deklarasyonu" çerçevesinde, ülkemiz gerekli tüm yasal düzenlemeler dahil, gerekli bütün önlemleri almayı taahhüt etmiştir. Ancak, yapılan çalışmalar çok yetersiz olup, özellikle kadına yönelik şiddete karşı alınması gerekli önlemler yok denecek kadar azdır. 1980'li yıllardan sonra gelişmeye başlayan kadın hareketinin ardından oluşturulan, kimi kamusal kurum ve kuruluşlar ile, gerek yerel yönetimler gerekse sivil toplum örgütleri tarafından sunulan hizmetler, ihtiyacı karşılayacak ölçülerde değildir^(**). Halen

(*) Bkz. 7.1.1998 tarih ve 23233 sayılı Resmi Gazete 4320 sayılı kanun.

(**) Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Sultan KARATAŞ, *Ailede Kadına Yönelik Şiddet ve Kadın Sığınma Evleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, TODAİE, Ankara, 1996.

ülke genelinde 9 kadın sığınma evi bulunmaktadır.

Üzerinde durulması gereken bir başka konu da, 18 yaş altındaki fiziksel, duygusal ya da cinsel şiddete uğrayan genç kadın ve kızların, şiddet karşısında başvurabilecekleri ve rehabilitasyon hizmeti alabilecekleri mobil kuruluşların bulunmamasıdır^(*). Kız çocuklarının aile içindeki cinsel istismarı görmezlikten gelinmekte ve bir sorun olarak algılanmamaktadır. Oysa danışma merkezlerine ve sığınma evlerine yapılan başvurulardan, yani görünen yanıyla bile aile içinde kız çocuklarının cinsel istismarının önemli bir sorun oluşturduğu görülmektedir.

Kadının insan haklarını kullanması önünde duran önemli engellerden biri olan şiddete karşı mücadelede, ilgili tüm kurum ve kuruluşların toplum eğitimine öncelik vermesi, toplumun şiddet konusundaki inanç ve değer yargılarının sorgulanması ve şiddetin köklerini besleyen normların ortadan kaldırılmasına yönelik çalışmaların yapılması, sağlıklı ilişkilerin şiddeti beslediği gerçeğinden hareketle, aile içi çatışmaları sağlıklı çözebilme becerisini artıracak eğitim çalışmalarının (ana-baba okulları, iletişim vb.) yaygınlaştırılması gerekmektedir.

Rehberlik hizmeti veren ilk başvuru merkezleri ile kadın danışma merkezleri ve sığınma evlerinin, bölgesel dağılımı da dikkate alınarak yaygınlaştırılması öncelik verilmesi ge-

reken diğer bir konudur. Ayrıca, 18 yaşın altındaki genç kız ve kadınlara yönelik merkezler kurulmalıdır. Şiddete uğrayan kadınların ilk başvuru merkezleri olan karakollar ve sağlık kuruluşları, kadının kişisel ve psikolojik ihtiyaçlarını dikkate alacak biçimde örgütlenmeli ve tüm bu kurumlarda görev alan personel, şiddete uğramış kadına yönelik olarak hizmet içi eğitimden geçirilmelidir.

Alınacak bu önlemlerin yanısıra toplumsal düzeyde soruna köklü çözümler getirebilmek amacıyla yürürlükteki yasaların kadın-erkek eşitliğine aykırı ve tek yanlı maddelerden arındırılarak, günün ve çağımızın koşullarına uygun hale getirilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

AKTAŞ, Aliye Mavili. *Aile İçi Şiddet ve Önleme Yolları*, Ankara: Somgür Yayınevi, 1997

AİLE ARAŞTIRMA KURUMU, *Aile İçi Şiddetin Sebep ve Sonuçları*, Ankara: AAK, 1995

ARIKAN, Çiğdem. "Sosyal Hizmetler Açısından Şiddet ve Bir Türü Olarak Evlilikte Kadına Yönelik Şiddet", *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Dergisi*, C. 5, S. 1, 1987, s. 75-97.

AZİZ, Aysel. Eser KÖKER, Abdurrezzak ALTUN, Mine GENÇEL, Nilgün Tural KÜÇÜK. *Medya, Şiddet ve Kadın 1993 Yılında Türk Basınında Kadınlara Yönelik Şiddetin Yer Alış Biçimi*, Ankara: KSSGM, 1994.

ÇAĞDAŞ HUKUKÇULAR DERNEĞİ, *Çağdaş Hukuk* (Kadın Hukuku Özel Sayısı), 1996, s. 46-49.

DANIK, Şükran. "Hamburg'da Kadına Yönelik Hizmet Sunan Bazı Kuruluşlar I", *SABEM*, S. 22, 1999, s. 10, 14-15

(*) Konunun Almanya'daki uygulamasına ilişkin bir örnek için bkz. Şükran Danık, "Hamburg'ta Kadına Yönelik Hizmet Sunan Bazı Kuruluşlar I", *SABEM*, S. 22, 1999, s.10, 14, 15

DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI, Kadın, Çocuk ve Gençlik Özel İhtisas Komisyonu Kadın Alt Komisyonu Raporu, Ankara: DPT, 1994.

GODENZİ, Alberto. **Cinsel Şiddet Yaşayanların Yaşatanların Anlatımıyla**. Çev: S. Kurucan Coşar, Y. Coşar. İstanbul: 1992.

IŞIK, Nazik. "Başından Bugüne Şiddete Uğrayan Kadınlara Yasal Haklar, Fırsatlar ve Bunları Kullanma Amaçlı Bilgilendirme/Bilinçlendirme Projesi", **KADIN DAYANIŞMA VAKFI, Şiddete Karşı Somut Bir Adım: Ankara, Gecekondularında Kadınlarla Ortak Bir Çalışma**, Ankara: Kadın Dayanışma Vakfı, 1995, s. 37-48.

İÇLİ, Tülin Günşen. "Aile İçi Şiddet Ankara-İstanbul ve İzmir Örneği", **Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, C. 11, S. 1-2, 1994, s. 7-20.

İÇLİ, Tülin Günşen, Aslıhan ÖĞÜN, Nilüfer ÖZCAN. **Ailede Kadına Karşı Şiddet ve Kadın Suçluluğu**, Ankara: KSSGM, 1995.

İL, Sunay. "Türkiye'de Kadın Suçlarının Genel Özellikleri ve İnfaz Sürecindeki Sorunları Üzerine Bir Araştırma", **Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 1990.

İLKARACAN, Pınar, Leyla GÜLÇÜR. "Aile İçinde Kadına Karşı Şiddet", İLKARACAN, Pınar, Leyla GÜLÇÜR, Canan ARIN. **Sıcak Yuva Masalı Aile İçi Şiddet ve Cinsel Taciz**, İstanbul: Metis, 1996, s. 21-39.

KADININ STATÜSÜ VE SORUNLARI GENEL MÜDÜRLÜĞÜ, **Türkiye'de Kadının Durumu (Dördüncü Dünya Kadınlar Konferansı Türkiye Ulusal Raporu)**, Ankara: KSSGM, 1994.

KADININ STATÜSÜ VE SORUNLARI GENEL MÜDÜRLÜĞÜ, **Eylem Platformu ve Pekin Deklarasyonu**, Ankara: KSSGM, 1996.

KALAN, İknur. **Kadın ve Adalet**, İstanbul: Kaynak, 1998.

MICHAUD, Yves. **Şiddet**, Çev. C. MUHTAROĞLU, İstanbul: İletişim, 1995.

TANTEKİN, Feyza. "Aile İçi Şiddete İlişkin Bir Çalışma ve Konuya Sosyolojik Açidan Bakış", **KADIN DAYANIŞMA VAKFI, Şiddete Karşı Somut Bir Adım: Ankara Gecekon-**

dularında Kadınlarla Ortak Bir Çalışma, Ankara: Kadın Dayanışma Vakfı, 1995, s. 37-48

YÜKSEL, Şahika. "Eş Dayacağı ve Dayacağı Karşı Dayanışma Kampanyası" 1980'ler Türkiye'sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar, Editör: ŞirinTEKELİ, İstanbul: İletişim, 1993, s. 341-349

*